

SZEMLE

V. M. KULIS: A MÁSODIK FRONT

Zrínyi Katonai Kiadó

A Katonai Kiadó megjelentette Kulis ezredesnek A második front¹ című könyvét, amelyben a szerző bemutatja a nyugati arcvonal eseményeit és elemzi az amerikai—angol csapatok európai hadműveleteit. A könyv 17 fejezetből áll. Tizenöt fejezet ismerteti és taglalja az amerikai, angol és a fasiszta német csapatok harctevékenységét Európában és Olaszországban. A szerző minden fejezethez rövid értékelő összefoglalást írt. A két utolsó fejezetben kerül sor a hadászati kérdések fejtegetésére és a szövetséges csapatok hadműveleti művészetének áttekintésére.

Mint a könyv szerkesztője, minden sorának alapos ismerője, Kulis ezredes munkáját kézikönyvként ajánlom hadseregünk tisztjeinek, de bizonyára nagy érdeklődéssel fogadják majd azok az olvasók is, akiket érdekel a második világháború története.

A könyvnek az a célja: „...*hogy feltárja az európai második front problémájának katonai (főként hadászati és hadműveleti) tartalmát.*”² Az események bemutatása során a szerző nemcsak a politikai és hadászati-hadműveleti helyzetet elemzi, hanem ismerteti a tengeri és légideszantok partra-, illetve földreszállításának, harcuk megszervezésének és vezetésének harctárszati példáit, hogy ezzel lehetővé tegye az amerikai—angol hadseregek hadművészetének elmélyült tanulmányozását.

Mint ismeretes, a második világháború történetével foglalkozó írók között egyik sokat vitatott kérdés a második front szerepének értékelése. A nyugati katonai írók tollából megje-

¹ Az orosz nyelvű kiadás teljes címe: A második front. Hadműveletek Európában 1944—1945-ben. (Megjelent Moszkvában 1960-ban a Vojenizdat gondozásában, két kötetben.) A második kötet a vázlatokat tartalmazza.

² V. M. Kulis: A második front. Zrínyi Katonai Kiadó. 1962. 23. old.

lent terjedelmes munkák — mint például O. N. Bradley: Egy katona feljegyzései; K. Tippelskirch: A második világháború története; J. F. C. Fuller: A második világháború 1939—1945. és mások — elfogultan ítélik meg a második front szerepét, megnyitására úgy vélekednek, hogy döntő fordulatot eredményezett a második világháború menetében. A második front jelentőségének és igazi szerepének tisztázása és a burzsoá történészek ezzel kapcsolatos hamisításainak leleplezése a marxista történelemtudomány egyik fő feladata.

Hadtörténeti és politikai irodalmunkban — akár az önálló, akár a fordított művek között — alig akadnak olyan munkák, amelyek részletesen elemzik az 1944—1945-ben lezajlott nyugateurópai katonai eseményeket és az amerikai—angol hadseregek hadművészetét. Ám ezeknek a katonai eseményeknek a tüzetes ismerete és elemzése nélkül lehetetlen tárgyilagosan feltárni a második front valódi szerepét a hitleri Németország szétzúzásában és helytálló képet kapni a szövetséges hadseregek hadművészetéről az adott időszakban.

Kulis ezredes munkájának jelentősége mindenekelőtt abban áll, hogy széles történelmi tények alapján helyesen oldja meg ezeket a feladatokat.

A második front szerepének tudományos megértéséhez kapcsolódó problémák közül kiemelkedik az, hogy milyen volt a szovjet—német és a nyugati arcvonalon folyó harctevékenység egymásra hatása. Ahogyan távolodunk a második világháború utolsó évétől, annál erősebben nyilvánul meg az amerikai és angol politikusoknak, katonáknak és történészeknek az a törekvése, hogy elhomályosítsák a Szovjetunió és fegyveres erőinek döntő szerepét a fasiszta Németország elleni harcban, és eltitkolják azt, hogy a szovjet hadsereg sikerei milyen szerepet játszottak azoknak a kedvező feltételeknek a kialakításában, amelyek elősegítették az amerikai—angol csapatok nyugat-európai hadműveleteinek előkészítését és végrehajtását.

A könyvben a szerző a Nyugat-Európában lezajlott katonai eseményeket a szovjet fegyveres erők harctevékenységevel szoros kapcsolatban ismerteti. Az elemzésnek ez a módszere lehetővé tette a szovjet hadsereg döntő szerepének bemutatását a fasiszta Németország szétzúzásában és a második front jelentőségét eltúlzó burzsoá történészek hamisításainak leleplezését. A tények alapján mindenki meggyőződhet róla, hogy csak a szovjet hadsereg hősi harcának eredményeként gyengült meg a hitleri Németország annyira, hogy fegyverre ereje nem tudott valamennyire is komolyan ellentállni Nyugat-Európában az amerikai—angol csapatoknak. Sőt mi több, a szovjet csapa-

tok 1945 januári támadásakor a német főparancsnokság kénytelen volt átdobni a 6. SS páncélos hadsereg főerőit a keleti arcvonalra. Csak ez tette lehetővé az amerikai—angol csapatoknak, hogy elkerüljék a még súlyosabb vereséget az Ardenneknben és Elzászban.

A burzsoá történetírás elemzései nem érintik azokat az Egyesült Államok és Anglia közötti éles imperialista ellentéteket, amelyek számottevően hatottak a szövetségesek hadászataira és fegyveres harcának egész menetére. Ezeknek az ellentéteknek az alapos elemzése nélkül lehetetlen tudományos módon hozzányúlni a második front bármely problémájához. A szerző igen figyelemre méltó kísérletet tett arra, hogy ezt az alapvető kérdést a marxista történelemszemlélet alapján oldja

A könyvből világosan kitűnik, hogy az amerikai és angol imperialisták ellentétei hogyan merültek fel az expedíciós erők vezetésével kapcsolatos elvi nézeteltérésekben és a legfontosabb hadászati kérdésekben, sőt az egyes hadműveletek vezetésének kérdéseiben is. Amikor a szerző az 1944-es évben készített hadművelési tervek ismerteti, meggyőzően dokumentálja az angol kormánynak azt a törekvését, hogy mindenekelőtt saját vezető szerepét biztosítsa Kelet-Európában és Közél-Keleten. Az angolok ugyanis azt követelték, hogy az angol csapatokat a Balkánon összpontosítsák, bár az össz-szövetséges cél szempontjából ez teljesen felesleges lett volna. Az amerikai imperialisták vezető szerepre akartak szert tenni, elsősorban Nyugat- és Kelet-Európa előnyös pozícióinak elfoglalása útján, kihasználva Franciaország és a fasiszta Németország meggyengülését.

Csak a szovjet hadseregnek a lendületes előnyomulása a keleti arcvonalon és az amerikai—angol imperialisták félelme attól, hogy a szovjet csapatok nagyon is mélyen behatolnak Európába, siettették a szövetségesek északnyugat-franciaországi inváziós hadműveletét. Az amerikaiak nyomására az angol kormány kénytelen-kelletlen elismerte a normandiai deszant-hadműveletet fő hadműveletnek. A valóságban azonban az amerikai és angol fegyveres erőket megosztották a harctevékenység két hadszínterén — a nyugat-európai és a földközi-tengeri hadszínterén.

Az amerikaiak és az angolok külön-külön arra törekedtek, hogy megőrizzék politikai presztizsüket és lehetőleg minél jobban kihasználják partnerük erőit és eszközeit a maguk érdekében. Ez természetesen jelentősen hátráltatta a hadműveletek előkészítését és végrehajtását. A könyv bemutatja, hogy az amerikai—angol csapatok egyes irányokban kifejtett erőfeszí-

téseit sok esetben nem a hadászati helyzet követelte meg, hanem ezzel akarták demonstrálni az amerikai vagy az angol csapatok fő szerepét, megteremteni a lehetőséget önző céljaik eléréséhez.

Az amerikai és angol parancsnokság harca az amerikaiak által javasolt „széles arcvonal hadászata” és az angolok vallotta „koncentrikus csapás” koncepciója³ körül bontakozott ki. Amint a szerző megállapítja, e harc lényege a következőkben foglalható össze: küzdelem a presztizsért, a szövetséges fegyveres erők vezetésében betöltött szerepért. Nyilvánvaló, hogy a rajnai erőszakos átkelés és a Ruhr-vidék bekerítésére irányuló hadművelet mellett az amerikaiak csak formális engedményt tettek az angoloknak, amikor a főcsapás irányát északon, a nyugati arcvonal balszárnyán jelölték ki. A valóságban két főcsapást mértek: az egyiket az angol és a kanadai csapatokkal a balszárnyon, a másikat az amerikai csapatokkal a nyugati arcvonal közepén. Ezt bizonyítja, hogy a kiegészítő irányban olyan erők és eszközök összpontosultak (25—26 hadosztály), mint a főirányban.

Az ellentétek szemléltetően megmutatkoztak a Nyugat-Európában harcoló fegyveres erők vezetési rendszerének példáján is. Mint a szerző rámutat, a főparancsnokság jogainak elhatárolása ezen a hadszíntéren lehetővé tette elhatározásainak megghiúsítását, ha valamelyik szövetséges politikai elképzelései ezt kívánták. Természetesen a vezetés adott rendszere megnehezítette a hadműveletek előkészítését és végrehajtását; sok időt raboltak el a különböző egyeztetések, és emiatt jó néhányszor veszendőbe mentek a hadműveletek végrehajtásának kedvező feltételei.

Az olvasó a vitathatatlan tények egész sorát találja a könyvben, amelyek leleplezik a második világháború történetének burzsoá meghamisítóit. Amikor a szerző a második front megnyitása előtti helyzet általános kérdéseit vizsgálja, bemutatja, hogy a fasiszta Németország gazdasági életét nem elsősorban az amerikai—angol légierő bombatámadásai rendítették meg — amint ezt a burzsoá történészek állítják —, hanem azok az embervesztések, amelyeket a németek a keleti arcvonalon elszenvedtek. A többszöri totális mozgósítás ásta alá Németország gazdasági teljesítőképességét. Az amerikai és angol légierő bombatámadásai a hitleri Németország és csatlósai-

³ Az említett hadászati elképzelések azutánra vetődtek fel, hogy a szövetséges csapatok elérték a Szajnát. Az angolok (Montgomery) amellett kardoskodtak, hogy az arcvonal balszárnyán (északon) összpontosított erőkkel mérjék a főcsapást; az amerikaiak (Eisenhower) az arcvonal középső szakaszán, széles arcvonalon kibontakoztatott támadással szándékoztak szétzúzni Németországot.

nak ipari központjai ellen, bár károkat okoztak a hadiipari üzemekben, de nem tudták annyira megrendíteni az ellenség gazdasági és erkölcsi erejét, hogy a háború befejezésére kényszerítsék.

A szerző megcáfolja a burzsoá történészeknek azt az állítását, hogy az amerikai—angol csapatoknak sikerült majdnem teljesen megsemmisíteniük a fasiszta német csapatok főerőit a normandiai harcok idején. Feltárja annak okait, miért nem zárták körül és semmisítették meg a németek 5. páncélos és 7. tábori hadseregének főerőit Falaise körzetében. Ismert, hogy az amerikai történészek hajlamosak Montgomery angol tábornokot okolni a balsikerért. A történelmi hűség kedvéért meg kell mondani: nem kevésbé hibásak ebben az amerikai tábornokok — Eisenhower, Bradley, Patton és a többiek — sem. Nevezetesen, abban az időszakban, amikor a 15. amerikai hadtest, nem találva jelentős ellenállásra, sikeresen fejlesztette ki a támadást és minden lehetősége megvolt arra, hogy elfoglalja Falaise-t, előnyomulását szándékosan megállította az amerikai parancsnokság Argentan körzetében. Ily módon a német csapatoknak lehetősége nyílt arra, hogy megszervezzék a tervszerű kitörést a „falaise-i zsákból”. A 15. hadtest további északi irányú előnyomulásának megállítását az amerikai parancsnokság a későbbiek során azzal magyarázta, hogy az angolokkal szomszédos sávhatár átlépése Argentantól északra, zürzavarhoz vezetett volna.

Ugy érezni, a szerző itt adós marad a válasszal: nem tárta fel a német csapatok teljes körülzárása elmaradásának valódi okát. A tény az volt, hogy az amerikai parancsnokságnak nem fűlött a foga átdobni csapatait a döntő arcvonalszakaszra, ahol is elkeseredett harcot kellett volna vívniuk a bekerítésből kitörő ellenséges csoportosítással. Félt, hogy csapatai nem tudják tartani az arcvonalat Falaise körzetében, s kényelmesebb volt minden felelősséget az angol parancsnokságra hárítani. Bradley tábornok elismeri Egy katona feljegyzései című munkájában, hogy „bár Patton (a 3. amerikai hadsereg parancsnoka) be akarta kötni a falaise-i zsák száját, én kételkedtem abban, hogy erre képes... De — visszatartva Pattont Argentanban — nem tájékoztattam erről Montgomeryt.”

A szerzőnek az a törekvése, hogy elemezze az eseményeket, feltárja az amerikai—angol csapatok tevékenységében elkövetett hibákat és leleplezze a történelemhamisítókat — munkájának legnagyobb érdeme. Felhasználva a nyugati forrásokat, sok olyan anyagot tár az olvasók elé, amelyek sem a korábbi hadtörténeti, sem az egyéb irodalomból nem ismertek. Gon-

dolok itt mindenekelőtt az eseményekben közvetlenül részt vett személyek — Eisenhower, Bradley, Montgomery és a volt hitlerista tábornokok — felhasznált munkáira. Mindez lehetővé tette Kulis ezredesnek, hogy a legteljesebben ismeresse a harc-tevékenység előkészítését és lefolyását Nyugat-Európában, és tényekkel leplezze le a háború történetének meghamisítóit.

Az Európában folyó háború befejező szakaszának egyik legfontosabb problémája annak a felszabadító harcnak a szerepe, amelyet Nyugat-Európa népei vívtak a hitleri megszállók ellen. A szerző a felszabadító mozgalomról, mint a második világháború egyik legfontosabb politikai és hadászati tényező-jéről adott értékelése során bemutatja annak különböző formáit: a megszállók elleni fegyveres harcot, a német csapatok hátában végrehajtott diverziókat, a megszálló hatóságok rendeleteinek szabotálását, a politikai megmozdulásokat.

Az amerikai—angol parancsnokság igyekezett felhasználni az ellenállók mozgalmát saját céljai érdekében, ugyanakkor annyira korlátozni méreteit, hogy ne váljon a dolgozók hatalmáért folyó harccá. Annak ürügyén, hogy a partizánok aktív fegyveres harca a fasiszta megszállók kegyetlen megtorlását váltja ki a lakossággal szemben, az amerikai és angol parancsnokság csak passzív szabotázsakciókra, kisebb diverziókra és felderítő tevékenységre ösztönözte az ellenállókat. Amikor az ellenállási mozgalom nem kívánt lendületet vett az amerikai és angol uralkodó körök számára, korlátozták méreteit. Nagyon világosan kitűnik ez a „Párizs felszabadítása” című fejezetből. Akkor, amikor a francia kommunisták mindent elkövettek, hogy a népet a német megszállók és francia lakajaik elleni fegyveres harcra mozgósítsák, a reakciós burzsoázia képviselői kapcsolatba léptek a szövetséges parancsnoksággal és megegyeztek abban, hogy a szövetséges csapatok azonnal megszállják Párizst. Ugyanakkor a párizsi svéd követen keresztül tárgyaltak a német csapatok parancsnokságával a város békés kiürítéséről és az amerikai—angol csapatoknak való átadásáról, nehogy a munkások kerüljenek hatalomra.

Az amerikai—angol parancsnokság az 1944/45-ös tél támasztotta nehézségekre hivatkozva vonakodott fegyverrel, lőszerrel és élelemmel ellátni az olasz ellenállókat, s ezzel kényszerítette a Nemzeti Felszabadítási Bizottságot, hogy aláírja a „Római jegyzőkönyv”-et,⁴ amelynek értelmében a bizottság az

⁴ 1944—1945 telén az olasz ellenállási mozgalom válságos helyzetbe került. A fegyver, lőszer és élelmiszer hiánya, a hideg beállta és az infláció nehezítette a partizánharc megszervezését, az ellenállás erőinek megőrzését és ellátását. Észak-Olaszország Nemzeti Felszabadítási Bizottsága a szövetséges parancsnokságtól kért támogatást. 1944. december 7-én Rómában került sor a két szerv képviselőinek tárgyalására, amely a „Római jegyzőkönyv” aláírásával ért véget.

alábbiakra kötelezte magát: „Végrehajtja az angolok és amerikaiak minden utasítását a háború folyamán, a szabadságharcos önkéntes hadtest katonai vezetőjéül olyan tisztet nevez ki, aki az angol—amerikai főparancsnokság számára megfelelő, továbbá Olaszország felszabadítása után minden parancsot teljesít.”⁵

Az amerikai—angol parancsnokság arra törekedett, hogy csökkentse az olasz hazafiak felszabadító harcának lendületét. Erről tanúskodik az angol titkos szolgálatnak a kötetben megtalálható egyik okmánya, amely az ellenállási mozgalom vezetésével kapcsolatban hangsúlyozza: „1. meg kellett akadályozni a fegyveres osztagok számának korlátlan növekedését.”⁶ Ezenkívül a szerző más tényekkel is leleplezi az amerikai és angol imperialisták népellenes tevékenységét és azt a céljukat, hogy meggátoljanak minden demokratikus átalakulást az európai országokban. A francia és olasz ellenállók jelentős szerepe ellenére a szövetséges parancsnokság nyomban a megszállók kiűzése után igyekezett lefegyverezni az ellenállókat és felszlatni osztagaikat.

Kulis ezredes szigorú időrendben tárgyalja és elemzi az amerikai—angol csapatok 1944/45-ben végrehajtott hadműveleteit, valamint azok előkészítését és vezetését. Behatóan vizsgálja a tervezést és az egyes haderőnemek alkalmazásának módszereit is. Sokat foglalkozik a hadászati légielő hadműveleteivel, hiszen ezek jelentős szerepet játszottak az amerikai—angol csapatok nyugat-európai harctevékenysége során.

A könyv utolsó fejezetében a szerző a legfontosabb hadászati kérdéseket fejtegeti, ismerteti a tengeri deszant-hadműveletek előkészítését és vezetését, továbbá feltárja az amerikai—angol hadseregcsoportok és tábori hadseregek támadó hadműveleteinek legfőbb sajátosságait.

A „Néhány következtetés” című részben kívánatos lett volna szólni róla, hogy az Egyesült Államok uralkodó körei napjainkban felhasználják a második világháború tapasztalatait. Számításba véve e tapasztalatokat, az amerikaiak arra törekednek, hogy egységes hadászati vezetést valósítsanak meg a kapitalista országok háborús tömbjeiben. Az Egyesült Államok uralkodó körei már lemondtak egy bizonyos haderőnem fejlesztéséről és a fegyveres erők arányos fejlesztésére tértek át. Sajnos, erről nem sok szó esik a könyvben.

Ismeretes, hogy az Egyesült Államok mindig kedvelte, ha mások kaparják ki számára a tűzből a gesztenyét. Ennek mai

⁵ V. M. Kulis: A második front. Zrínyi Katonai Kiadó, 1962. 437. old.

⁶ V. M. Kulis: A második front. Zrínyi Katonai Kiadó, 1962. 440. old.

formáit fontos bemutatni. Szemléltető példáit szolgáltatják a különböző háborús tömbök, amelyekben a csapatok feltöltésének és fenntartásának fő terheit az Egyesült Államoktól függő országok viselik.

Az utolsó fejezetnek van még néhány más hiányossága is. Alapjaiban helyesen vázolja a szerző az amerikai—angol fegyveres erők hadművészetének jellemző sajátosságait az 1944/45-ös hadműveletekben. Ám nagyobb figyelmet szentelhetett volna a normandiai deszant-hadműveletnek. Sajnos nem tárt fel egy egész sor, ezzel a hatalmas kombinált tengeri és légi-deszant-hadművelettel kapcsolatos aktuális jelentőségű problémát.

Meglehetősen szűk keretek között ismerteti a szerző a tengeri deszant összpontosításának, behajózásának, átszállításának és paratételének folyamatát. Kevésnek érezzük azt is, amit a V—1 és V—2 rakéták elleni védelemről és a Nyugat-Európa partjain létesített ellenséges rádiólokációs rendszer kikapcsolásának módszereiről mond. Megemlíti ugyan, hogy ez utóbbi a légierő, a tüzérség és a diverziós csapatok feladata volt, de ez a nagyvonalúság ellentmond a kérdés időszerűségének. A német csapatok védelmének jellemzésekor helyénvaló lett volna részletesen ismertetni rádiólokációs rendszerüket.

Többet lehetett volna írni a légideszant-hadműveletek megszervezéséről és vezetéséről, úgyszintén az expedíciós csapatok harcának anyagi biztosításáról is, különösen a hadművelet kezdeti időszakában, amikor is még nem álltak rendelkezésre megfelelő kikötők.

Dicséretes, hogy a szerző jól megvilágítja a szövetséges hadseregek hadművészetének gyenge oldalait. Ám az amerikai és angol hadseregek és haditengerészeti erők hadművészetének alaposabb tanulmányozása érdekében célszerű lett volna erősségeit is feltárni.

Fel kell hívni a figyelmet a könyvben található néhány pontatlanságra is. Így „A tengeri deszant partraszállása és hídfo birtokba vétele” című alfejezetben, ahol a szerző jellemzi a szovjet hadsereg 1944 nyarán végrehajtott karéliei és belorusz-szizjai hadműveleteit, ilyen következtetésre jut: „Nyilvánvalóvá vált, hogy a szovjet fegyveres erők a szövetségesek segítségével is véglegesen szét tudják zúzni és meg tudják szállni a fasiszta Németországot, s képesek felszabadítani Európát a fasiszmus igája alól. Ez arra kényszerítette az Egyesült Államok és Anglia vezető köreit, hogy véget vessenek az észak-franciaországi invázió halogatásának.”⁷ Ezzel két ok miatt nem értünk egyet. Először: a szovjet csapatok karéliei és belorusz-

szijai támadása az amerikai—angol csapatok franciaországi partraszállása után kezdődött, s ezért aligha lehet kapcsolatba hozni a deszant partraszállását a szovjet csapatok e hadműveleteivel. Másodsor: a fasiszta Németország szétzúzásának lehetősége egyedül a szovjet fegyveres erőkkel nem 1944 nyarán vált nyilvánvalóvá, hanem már korábban.

Néhány helyütt a szerző nem a legérthetőbb az adatok felhasználásában. Például, amikor ismerteti a tengeri deszant 1944. január 22-i partraszállását Olaszországban (Anziónál), azt írja, hogy a nap végére partra tettek 3000 harckocsit és gépkocsit.⁸ Másutt: „Február 6-ra a hídfő területén... 380 harckocsi és 21 500 gépkocsi összpontosult”,⁹ és három oldallal később pedig azt olvashatjuk, hogy „február végén... az anziói hídfőben... 25 ezer különféle gépjármű”¹⁰ volt.

Úgy gondolom, nem a leghelyesebb egy kalap alá venni a harckocsikat és a szállító járműveket.

A könyv szövegrészét 47 gondosan elkészített, szép kivitelezésű vázlat szemlélteti. A vázlatokat a kiadó az eddigi szokásnak megfelelően, de egy könnyebben kezelhető tasakban helyezte el, amelyet a kötet hátsó fedeléhez erősítettek. Egyes vázlatokon sok olyan megnevezés szerepel, amely nem található meg a szövegben, egyesek pedig oly annyira túlzásfoltak, hogy szinte lehetetlen áttekinteni.

A szerzőnek az a törekvése, hogy alaposabban megismertesse az olvasókkal a Nyugat-Európában 1944—45-ben végbe ment hadieseményeket és az amerikai—angol fegyveres erők hadművészetét — sikerrel járt. De, mint már említettem; néhány nagyon is időszerű problémát — így a ballisztikus rakéták elleni védekezést, a rádiólokációs eszközök felhasználását, illetve az ellenük alkalmazott eszközöket stb. — nem elég részletesen ismerteti. Jó lett volna, ha többet tudunk meg a légi-deszantok harcának megszervezéséről és vezetéséről is, hiszen ez meglehetősen érdeklí tiszteinket.

Hasznos lenne, ha a Zrínyi Katonai Kiadó a jövőben több hasonló jellegű munkát adna ki, hozzájárulva ezzel a második világháború történetét meghamisítók leleplezéséhez.

Sörös Lajos százados

7 V. M. Kulis: A második front. Zrínyi Katonai Kiadó, 1962. 143. old.

8 Uo. 84. old.

9 Uo. 87. old.

10 Uo. 90. old.